

МУАЛЛИМ ХАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҲ

Илимий-методикалық журнал

2023

1/3-сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоғарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хам хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХАМ ЭДЕБИЯТ

Айтбаев Д. Т. Асимметрик дуализм коммуникациянинг семиотик тамойили сифатида	6
Yuldasheva Sh. Sh. Ta'limni raqamlashtirish sharoitida o'zbek tilini qardosh tillardagi guruhlarda o'qitishning o'ziga xosliklari va tajribalar	13
Arifjanova O. Q. Ingliz tilini o'qitishdagi yangi texnikalar: o'qish(reading) va eshitib tushunish(listening) misolida	20
Неъматова С. Глубокие корни развития литератур	25
Мирзорохимов О. К. Для чего предназначен словарь	33

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Yusupova M. A., Baxtiyorova S. E. Pedagog tarjimonlarni tayyorlash zaruriyati	40
Jabborova O. M., Baxtiyorova S. E. Bo'lajak ingliz tili pedagoglarini xalqaro ta'lim dasturlari bilan tanishtirish yo'nalishlari	44
Narimbetova Z. A. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida axborot-kommunikatsion texnologiyalari asosida o'quvchilarning geometrik kompetensiyalarini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida	48
Umarova Z. A. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida pedagogik konfliktlarning turlari	52
Umarova Z. A., Nazirjonova M. B. Umumta'lim maktablari o'quvchilarida uchraydigan psixologik xarakterdagi pedagogik konfliktlarni bartaraf etishning amaliy shakllari	60
Xusnetdinov U. I. Qoraqalpog'iston Respublikasi talaba yoshlarida ekologik madaniyatni shakllantirish g'oyasining rivojlantirish yo'llari	64
Qarshiboyeva X. K. TALIS xalqaro baholash dasturining ahamiyati va afzalliklari	72
Beketov N. A. Umumta'lim maktablarida tarbiyaviy ishlarni boshqarish	78
Beketov N. A. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining tarbiya funksiyalari	84
Quzmanova G. B., Davlatova M. A. O'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini tashxis etishda TIMSS hamda PISA xalqaro baholash dasturlaridan foydalanish metodikasi	95
Kuchkinov A. Yu., Tilovova S. B. EKO-STEAM ta'lim kompetensiyalarni rivojlantirishda fanlararo yondashuv	100
Qorajonova B. T. Maktablarda psixologik maslahat tashkil etishning samarali shakl va uslublari	110
Абдурахмонова У. Н. Педагогик фаолиятда инновациялардан самарали фойдаланишни ташkil этиш йўллари	117
Turayeva G. E. Pedagogik jarayonni tashkil etishda axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyat va afzalliklari	121
Xurramova M. A. Ta'lim mazmunini shakllantirishda germeneytik yondashuv imkoniyatlari	126
Achilov T. S. Vatanparvarlik tarbiyasi – maktab o'quvchilarining qiymat-semantik kompetentsiyasini shakllantirishning muhim elementi sifatida	134
Abdusalilova D. Madaniyatlararo muloqot yo'nalishida «ijtimoiy-madaniy kompetentlik» tushunchasi	141
Мусурманкулова М. Н. Изучение сопоставительно-диаектологической компетенции в современной педагогике	146
Шамиева О. Р. Роль дисфункциональных родителей в эмоциональном благополучии ребёнка	152
Ochilov E. Yu. Role of ai-powered chatbots in increasing efficiency of learning processes	156

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA PEDAGOGIK KONFLIKTLARNING TURLARI

Umarova Z. A.

pedagogika fanlari bo'yichafalsafa doktori (PhD), CHDPU

Tayanch so'zlar: pedagogika, konflikt, tipologiya, ta'lim, maktab, o'quvchi, o'qituvchi.

Ключевые слова: педагогика, конфликт, типология, образование, школа, ученик, учитель.

Key words: pedagogy, conflict, typology, education, school, student, teacher.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 6-iyuldagi PF-165-son Farmoni bilan tasdiqlangan "2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish Strategiyasi"da "aqli ta'lim"ni amalga oshirish vazifasi qo'yilgan. Unga ko'ra, "ta'lim tizimida virtual reallikka asoslangan ilg'or vizualizatsiya texnologiyalari hamda masofaviy o'qitishning onlayn platformalari, ta'lim berishning yangi usul va vositalari" joriy etilishi kerak. Bu o'rinda vizualizatsiya, ya'ni texnik jihozlar imkoniyatlariga tayangan texnologiyalar asosida (ta'lim beruvchilar va ta'lim oluvchilarning virtual munosabatlariga binoan) ta'lim berish hamda masofaviy o'qitishning onlayn platformalarini kengaytirish vazifasi qo'yilmoqda. Ta'lim jarayonida bo'ladigan bunday innovatsion o'zgarishlar o'qituvchilar va maktab jamoasining istalmagan holatlarga tayyor turishi taqozo etiladi. Shu jihatdan umumiy o'rta ta'lim maktablarida pedagogik konfliktlarning muayyan o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan turlari tarkib topish idrok etiladi. Bizning yondashuvimizga ko'ra, virtual tarzda amalga oshiriladigan ta'lim jarayonida pedagogik konfliktlarning yangi ko'rinishlari va shakllarining tarkib topishi ehtimoli mavjud. "Aqli ta'lim" shaklida ta'lim beruvchilar va ta'lim oluvchilarning ko'p hollarda virtual tarzdagi munosabatga kirishishi pedagogik konfliktlar turlarining tabiati o'zgarishiga olib keladi. Shu sababli bunday jarayonni tabiiy qabul qilib, oliy pedagogik ta'lim jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik konfliktlar bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarini tarkib toptirish dolzarb hisoblanadi. Bu o'rinda e'tiboringizni umumiy o'rta ta'lim maktablarida uchraydigan pedagogik konfliktlarning eng asosiy turlari tahliliga tortamiz.

1. Ta'limiy pedagogik konfliktlar. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida uchraydigan pedagogik konfliktlar tipologiyasida uning turlarini aniqlab olish muhim o'rin tutadi. Bizning tahlillarimiz va o'rganishlarimiz shuni ko'rsatdiki, bugungi kunda mamlakatimiz umumiy o'rta ta'lim maktablarida pedagogik konfliktlarning quyidagi ta'limiy turlari muntazamlik tamoyili asosida ko'p uchraydi:

1) bilimlarni o'zlashtirish jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida uchraydigan pedagogik konfliktlar (mikro daraja);

2) o'quvchilar davomati bo'yicha sinf rahbarlari va o'qituvchilar o'rtasida uchraydigan pedagogik konfliktlar (mezon daraja);

3) o'quvchilarning faoliyati bo'yicha o'qituvchilar va maktab rahbariyati o'rtasida uchraydigan pedagogik konfliktlar (makro daraja).

Bilimlarni *o'zlashtirish jarayonida* o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida yuzaga keladigan pedagogik konfliktlar mikro darajaga mansub bo'lib, ularga muntazamlik va davomiylik xos xususiyat hisoblanadi. Bunda o'qituvchilar o'quvchilarning bilimlarni to'liq o'zlashtirishini ilk rejaga qo'yadi, o'quvchilar esa o'zlashtirish jarayonida ba'zan murakkabliklarga duch keladi. Buning natijasida o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida vaqtinchalik o'zaro tushunmovchiliklar hamda kelishmovchiliklar yuzaga keladi. Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, bilimlarni o'zlashtirish jarayonida yuzaga keladigan pedagogik konfliktlarga ko'p hollarda o'quvchilarning o'quv materiallari mazmunini tushunmasligi asosiy konfliktogen hisoblanadi. Shu sababli bunday vaziyatda o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish jarayonida duch keladigan qiyinchiliklarini aniqlab olish, ularning o'zlashtirishini yengillashtiruvchi metodlarga tayanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Biroq, umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qituvchilarning ko'p hollarda o'zlarini haq deb bilishlari o'zlashtirish jarayonini murakkablashtiradi. Aksincha, o'zlashtirish jarayonida murakkablikka duch kelgan o'quvchilar bilan individual ishlash taqozo etiladi. Chunki o'zlashtirish jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida yuzaga keladigan pedagogik konflikt turi salbiy xususiyatlarga boyligi bilan ajralib turadi. Bunday xususiyatlarning eng asosiysi o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini susaytirishidir. Bunda o'qituvchi bilan istalmagan kelishmovchilikka bormaslik uchun o'quvchilar munosabatga kirishmay qo'yadi va natijada o'quvchilarning o'zlashtirish jarayoni kutilgan darajada bo'lmaydi. O'qituvchilar ko'p hollarda o'zlashtirish jarayonida o'quvchilarning fikrlari bilan ustuvor darajada hisoblashishi, o'zlarini neytral tutishi va o'quvchilarni to'g'ri yo'naltirishga amal qilishi kerak. Shu sababli bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'qitishning avtoritar usulidan voz kechish va

demokratik usuliga amal qilishga o'rganish muhim pedagogik muammolardan hisoblanadi. Bizning yondashuvimizga ko'ra, o'zlashtirish jarayonida yuzaga keladigan pedagogik konfliktlar uchun aynan avtoritar o'qitish usuliga amal qiladigan o'qituvchilar konfliktogen vazifasini bajaradi. Negaki, o'quvchi bilimlarni o'zlashtirish jarayonida murakkablikka duch kelsa yoki bunda o'qituvchi bilan o'zaro anglashmovchilikga borsa aynan o'qitishning avtoritar usuli sabab bo'ladi. Innovatsion jamiyat sharoitida o'qitishning demokratik yoki pragmatik usullariga tayanish o'zlashtirish jarayonini kuchaytiradi va istalmagan pedagogik konfliktlarning tarkib topishini oldini oladi. Buning natijasida muayyan sinfda o'zlashtirish darajasini talablar asosida yuksaltirib borish imkoniyatlariga ega bo'linadi.

Xorijlik pedagog olimlardan Yu.Zaprudskiy o'zlashtirish jarayonining obyektiv va subyektiv jihatlariga e'tibor berishni tavsiya etadi. Bunda obyektiv jarayoni o'zlashtirish bo'yicha mavjud shart-sharoitlarni va subyektiv jarayoni esa o'qituvchi hamda o'quvchilarning o'zaro munosabatini anglatadi. Shu jihatdan o'zlashtirish jarayonida yuzaga keladigan pedagogik konfliktlarni aniqlash hamda bartaraf etishda ularning yuzaga kelishidagi obyektiv va subyektiv omillarga e'tibor berish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida uchraydigan pedagogik konfliktlar turlarida *o'quvchilarning davomati* bo'yicha sinf rahbari va o'quvchilar o'rtasida yuzaga keladigan pedagogik konfliktlar mezon darajada bo'lib, ko'p hollarda ularga o'quvchilar hamda ota-onalar konfliktogen hisoblanadi. Shu sababli mazkur masalaga amaliy yondashish taqozo etiladi. Chunki ota-onalar ko'p hollarda o'quvchilarning davomatini kutilgan darajada nazoratga olmaydi yoki o'z farzandlarining tarafdori bo'ladilar. Natijada o'quvchilarning davomati sustlashadi yoki ba'zi sinflarda esa davomatning pastligi o'quvchilarning bilim va tarbiya olishi jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada sinf rahbarlari o'quvchilar bilan istalmagan konfliktga kirishadi. Buning uchun o'ziga xos yondashuv asosida yuzaga kelgan pedagogik konfliktlarni bartaraf etish kerak bo'ladi. Bizning yondashuvimizga ko'ra, bunda sinf rahbarlarining bevosita oila a'zolari bilan ishlashi kutilgan samarani beradi. Chunki oilalarda muayyan kishining (ota-ona, aka yoki opaning) ta'siri yuqori bo'ladi va mana shunday ta'sirga ega kishi bilan ishlash o'quvchilarning davomatini kutilgan darajada ta'minlash imkoniyatlariga ega bo'linadi. Bunda asosiy muarrakablik shundaki, noto'liq oilalar bilan ishlash nisbatan murakkab kechadi va bunga noto'liq oilada voyaga yetayotgan o'quvchilarning erkalik xususiyatiga ega bo'lishi sabab bo'ladi. Shu sababli sinf rahbarlari oilalar bilan ishlashda individual metodlar bilan ishlashi taqozo etiladi.

Bundan tashqari, o'quvchilarning istalmagan darajada va sababsiz dars goldirishlari natijasida yuzaga keladigan davomat masalasi o'qituvchilar va sinf rahbarlari o'rtasida mezon darajadagi pedagogik konfliktlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi.

Kezi kelganda ta'kidlash lozimki, keyinga paytlarda umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilar davomati bo'yicha deyarli har kuni pedagogik konfliktlarning namoyon bo'lishi kuzatiladi. Shu sababli o'quvchilarning davomatini ijobiy hal qilish uchun bizningcha, quyidagilarga amal qilish maqsadga muvofiq bo'ladi:

- a) darslarni zamonaviy texnologiyalarga tayangan holda qiziqarli o'tish;
- b) darslarni tashkil etishda o'quvchilarning fikr-mulohazalari va tashabbuslarini hisobga olish;
- v) o'qituvchilarning o'qitish metodikasi va kasbiy malakasini yangilab borish.

Bunday yondashuv davomat masalasida kelib chiqadigan pedagogik konfliktlarning turlarini oldini olishda muhim o'rin tutadi. Chunki davomatning yuqoriligi yoki pastligi avvalo o'qituvchilarning o'qitish metodikasiga bog'liq.

Ta'limiy konfliktlarda yana biri o'quvchilar faoliyati bo'yicha *o'qituvchilar va maktab rahbariyati o'rtasida* kechadigan turidir, u pedagogik konfliktlarning mikro darajasiga kiradi. Unga ko'ra, o'quvchilar yoshlik xususiyatlariga binoan dars jarayonida yoki maktabdagi faoliyatida sho'xlik, erkinlik va shovqin-suron ko'tarish kabilarga rioya qilishadi. Natijada maktab rahbariyati bu borada o'qituvchilarga e'tiroz bildiradi va uning natijasida muayyan konfliktlar paydo bo'ladi.

Mazkur konfliktlar makro darajada bo'lib, ular ba'zan maktab Pedagogik kengashida ham muhokama qilinadi. Shu jihatdan quyidagilar tavsiya etiladi:

- a) o'quvchilarning yoshlik xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning xatti-harakatlarini tabiiy qabul qilish;
- b) o'quvchilar bilan oqilona munosabatda bo'lish;
- v) maktab ta'lim muhitini qiziqarli tashkil etish.

Bunday yondashuv o'qituvchilar va maktab rahbariyati o'rtasida yuzaga keladigan pedagogik konfliktlar turlarini yumshatadi. Shu sababli bizning yondashuvimizga ko'ra, bevosita o'quvchilar bilan ishlash bu borada samarali hisoblanadi.

2. Tarbiyaviy pedagogik konfliktlar. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tarbiyaviy pedagogik konfliktlar turlari ham namoyon bo'ladi. Chunki tarbiya – bu tadrjiiy rivojlanib boradigan jarayondir. Shu jihatdan bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim maktablarida amalga oshirilayotgan tarbiya jarayoni O'zbekiston

Respublikasi Prezidentining “Eng katta meros – bu yaxshi tarbiyadir” g‘oyasi asosida amalga oshirilmoqda. Shu jihatdan pedagogik konfliktlar turlari yaxshi tarbiyani amalga oshirish jarayoniga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi hodisa hisoblanadi.

Kuzatishlar va tahlillar shuni ko‘rsatadiki, umumiy o‘rta ta’lim maktablarida quyidagi tarbiyaviy konfliktlar ko‘proq uchraydi:

a) tartib-intizom bo‘yicha o‘quvchilar va o‘qituvchilar o‘rtasidagi pedagogik konfliktlar (mikro darajada);

b) fazilatlarni o‘zlashtirish bo‘yicha sinf rahbarlari va o‘quvchilar o‘rtasidagi pedagogik konfliktlar (mezon darajada);

v) axloqiy faoliyat bo‘yicha o‘qituvchilar va maktab rahbariyati o‘rtasidagi pedagogik konfliktlar (makro darajada).

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida makro darajada uchraydigan *o‘quvchilar va o‘qituvchilar o‘rtasidagi* pedagogik konfliktlarning tartib-intizom bo‘yicha turlari o‘tkinchi hodisalardan hisoblanadi. Chunki o‘quvchilar rivojlanish bosqichida bo‘lganligi uchun ba’zida beixtiyor ravishda tartib-intizomga rioya qilmaydilar. Buning natijasida o‘qituvchilarning e’tiroziga duch kelinadi. Bu hol dinamik xarakterda bo‘lib, deyarli har kuni uchraydi. Bizning yondashuvimizga ko‘ra bu pedagogik konflikt turlarini yumshatish yo‘lidan borish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Buning uchun pedagogik jazo emas, aksincha, o‘ziga xos amaliy vositalardan foydalanish kutilgan samarani beradi. Misol uchun, sho‘x va serharakat o‘quvchilar bilan individual ishlash hamda ularning qiziqishini hisobga olish talab darajasidagi tartib-intizomni ta’minlashga asos bo‘ladi. Shu jihatdan umumiy o‘rta ta’lim maktabi tartib-intizomiga nisbatan dogmatik munosabatda bo‘lmash lozim. Aksincha, demokratik yondashuvlar asosidagi tartib-intizomni joriy etish pedagogik konfliktologiya nuqtayi nazaridan maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida ijtimoiy va insoniy fazilatlarni o‘quvchilar tomonidan o‘zlashtirilishi asosiy vazifalardan biridir. Sinf rahbarlari o‘z sinfining o‘quvchilarini fazilatli voyaga yetkazish tartiblarini amalga oshiradi, o‘quvchilar esa yoshlik xususiyatlariga mos ravishda ba’zan fazilatlarni o‘zlashtirish jarayonida passiv ishtirok etadi. Natijada fazilatlar bo‘yicha mezon darajadagi *sinf rahbarlari va o‘quvchilar o‘rtasida* pedagogik konflikt yuzaga keladi. Ko‘p hollarda o‘quvchilarning yolg‘on gapirmaslik, haqgo‘ylik, mardlik, mehribonlik, jamoaparvarlik kabi fazilatlarni o‘zlashtirishini sinf rahbarlari qat’iyat bilan talab qilishadi. Ammo, fazilatlarni o‘zlashtirish jarayonida tabiiy metodlarga asoslanish kutilgan samarani beradi. Unga ko‘ra, ibrat ko‘rsatish, namuna bo‘lish kabi metodlar nafaqat pedagogik konfliktlarning oldini oladi,

balki o'quvchilarning axloqiy fazilatlarini tabiiy o'zlashtirish jarayonini ham tarkib toptiradi. Shu ma'noda bu masalada sinf rahbarlarining demokratik metodlarga ega bo'lishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

Bugungi kunda o'quvchilarning axloqiy faoliyati muhim masalalardan biridir. Unga ko'ra, o'quvchilar har bir xatti-harakatlarida axloq qoidalariga rioya qilishi va bu boradagi ko'nikmalarini rivojlantirib borishi kerak. Shu jihatdan mazkur masalada ba'zan o'zaro tushunmovchiliklar natijasida *o'qituvchilar va maktab rahbariyati* o'rtasida makro darajadagi pedagogik konfliktlar yuzaga keladi. Bunda maktab rahbariyati o'qituvchilardan o'quvchilarning talab darajasidagi axloqiy faoliyat yuritishini talab qiladi va o'z navbatida o'qituvchilar o'z o'quvchilarining bunday talablarga rioya qilayotganligini ta'kidlashadi. Shu sababli bunday holatda yuzaga keladigan pedagogik konfliktlarda o'qituvchilarning murosa metodiga amal qilishim va maktab rahbariyati esa o'z vakolati doirasida harakat qilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Bunda maktab rahbariyatining qat'iy usullarga tayanishi pedagogik konfliktlarni kuchaytirishga xizmat qilishini eslatib o'tish joiz.

E'tibor berilsa, umumiy o'rta ta'lim maktablarida uchraydigan tarbiyaviy xarakterdagi pedagogik konfliktlar o'quvchilar, o'qituvchilar va maktab rahbariyati ishtirokida tarkib topadi. Shu sababli mazkur masalada onglilik, tushunuvchilik, insonparvarlik kabi tamoyillar asosida yondashish pedagogik konfliktlar nazariyasi va metodikasi nuqtayi nazaridan to'g'ri hisoblanadi.

3. Virtual pedagogik konfliktlar. Virtual pedagogik konfliktlar ko'p hollarda tashqi omillar va ta'sir kuchi asosida yuzaga keladi. Shu sababli mazkur pedagogik konfliktlar turlari alohida o'rganishni taqozo etadi. Bizning yondashuvimizga ko'ra, virtual pedagogik konfliktlarning asosiy turlarini quyidagilar tashkil etadi:

a) o'quvchilarning sababsiz dars mashg'ulotlariga qatnashmasligi bo'yicha o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi pedagogik konfliktlar (mikro darajada);

b) virtual o'qitish masalalari bo'yicha sinf rahbarlari va o'qituvchilar o'rtasidagi pedagogik konfliktlar (mezon darajada);

v) o'quvchilarning bilim va tarbiyalanganlik darajasini virtual baholash bo'yicha o'qituvchilar va maktab rahbariyati o'rtasidagi pedagogik konfliktlar (makro darajada).

Ijtimoiy muhit va turli sabablarga ko'ra keyingi yillarda mamlakatimizda virtual ta'limning turli shakllari amalga kiritildi. Buning natijasida o'qitish tizimi, nazariyasi va metodikasida o'zgarishlar ro'y berdi. Shu jihatdan virtual o'qitish jarayonida o'quvchilarning sababsiz darsga qatnashmasligi bo'yicha pedagogik konfliktlarning yangi turi *o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi*

anglashilmovchiliklar mikro darajada tarkib topib bormoqda. Kezi kelganda ta'kidlash lozimki, onlayn yoki masofaviy shaklda amalga oshiriladigan virtual ta'lim jarayoniga o'quvchilarning nega faol qatnashmasligi masalasi o'rganilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Shuningdek, bu masalada o'quvchilar virtual ta'lim asosdagi bilim va ko'nikmalarni kutilgan darajada o'zlashtiriyaptimi, mazmunidagi muammoni ham o'rganish taqozo etiladi. Bunday o'rganish natijasida o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida yuzaga keladigan pedagogik konfliktlarni bartaraf etish imkoniyatiga ega bo'linadi. Bizning tahlilimizga ko'ra, eng avvalo virtual ta'limning qiziqarli, jihozli va qisqa muddatli xususiyatlarga asosan tashkil etish o'quvchilarning faolligiga asos bo'ladi. Shu jihatdan virtual ta'limda matnni tushuntirish uchun oz muddat, mustaqil topshiriqlar uchun esa nisbatan ko'proq vaqt ajratilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu o'rinda eng asosiy masala virtual dars mashg'ulotlarining qiziqarli bo'lishi bilan bog'liqdir.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida virtual ta'limni amalga oshirish bo'yicha *sinf rahbarlari va o'qituvchilar o'rtasida* mezon darajada pedagogik konfliktlar yuzaga keladi. Bunda sinf rahbarlari virtual mashg'ulotlarning o'z vaqtida faollik bilan o'tkazilishini nazorat qilishadi va o'qituvchilar esa aynan shunday faoliyat ko'rsatayotganligini ta'kidlashadi. Shu sababli bu jarayonda yuzaga keladigan pedagogik konfliktlarning oldini olish yoki ularni bartaraf etish uchun amalga oshirilayotgan virtual mashg'ulotlarni yagonalashtirilgan raqamli texnologiya asosida nazorat qilib borish maqsadga muvofiq bo'ladi. Buning uchun barcha umumiy o'rta ta'lim maktablarimizda texnik sharoitlar mavjud. Shu jihatdan o'qituvchilarning dars mashg'ulotlarini markazlashgan va yagonalashtirilgan texnologiya asosida nazorat qilib borish bu boladagi istalmagan pedagogik konfliktlarning oldini oladi.

Hozirgi kunda umumiy o'rta ta'lim maktablarida makro darajadagi o'quvchilarning bilim va tarbiyalanganlik darajasini virtual baholash bo'yicha *o'qituvchilar va maktab rahbariyati o'rtasida* pedagogik konfliktlar yuzaga kelmoqda. Unga ko'ra, maktab rahbariyati maktab rahbariyati o'quvchilarning bilim va tarbiyalanganlik darajasini oqilona baholashni talab qiladi, o'qituvchilar esa o'quvchilarning o'zlashtirganlik darajasiga qarab virtual baholashni ma'qul ko'rishadi. Buning natijasida o'qituvchilar va maktab rahbariyati o'rtasida muddatli xususiyatga ega bo'lgan pedagogik konfliktlar yuzaga keladi. Bizning yondashuvimizga ko'ra, o'quvchilarning o'zlashtirganlik va tarbiyalanganlik darajasini virtual baholashda ularning faolligi asos qilib olinishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Misol uchun, o'quvchilar virtual tarzda berilgan topshiriqlarni to'liq bajarsa, ular ta'limiy va tarbiyaviy faol ekanligi namoyon bo'ladi hamda

ushbu tamoyilga asosan yuqori darajada baholash mumkin bo‘ladi. Umuman bugungi kunda umumiy o‘rta ta’lim maktablarida onlayn yoki masofaviy ta’lim shakllarida amalga oshiriladigan virtual ta’lim asoslari, talablari va uni baholash tamoyillari ishlab chiqilib, amalga kiritilishi dolzarb bo‘lib turibdi.

Shunday qilib umumiy o‘rta ta’lim maktablarida pedagogik konfliktlarning ta’limiy, tarbiyaviy va virtual turlari uchraydi. Mazkur pedagogik konfliktlar turlarini vaqtida aniqlab borish, tartibga solish va ularni bartaraf etish asoslarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Adabiyotlar:

1. Зеркин Д.П. Основы конфликтологии. –Ростов-на-Дону.: «Феникс».1998
2. Jabbrova O., Umarova Z., Babaxodjayeva L. Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi. -T.: “Malik Prin Ko”. 2021.
3. Jabbrova O., Umarova Z. Boshlang‘ich ta’limda “Tarbiya” fanini o‘qitish metodikasi. –T.: “Zebo Print”. 2022.

РЕЗЮМЕ

Maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarida pedagogik konfliktlarning turlari to‘g‘risida fikr yuritilgan va tavsiyalar taqdim etilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье размышлено о типы педагогических конфликтов в средней общеобразовательных школах и дано рекомендации по данному вопросу.

SUMMARY

The articles reflect on the types of pedagogical conflicts in secondary schools and give recommendations on this issue.

